

ALTERNATİF KAMUSALLIK AÇISINDAN İNTERNET GAZETECİLİĞİ: HABER SİTELERİNDE OKUYUCU YORUMLARI

Adem YILMAZ*
Ahmet TAYLAN**

ÖZET

Günümüzde gazetecilik gerek mesleki pratikler gerekse de içerik üretimi ve sunumu bakımından hızlı bir dönüşüm süreci geçirmektedir. Özellikle yeni medya ve enformasyon teknolojilerinin yoğun kullanımıyla yaşanan bu dönüşüm süreci sonunda gazeteciliğin görece demokratik ve âdemi merkezîyetçi doğasına yeniden dönüş potansiyeli taşıdığına dair tartışmalar gündeme gelmektedir. Ancak özellikle ana akım medyanın gerek haber dili gerekse de ekonomi politik bakımdan sorunlu yapısı henüz aşılmış değildir. Bu nedenle mevcut ana akım gazetecilik yapısını değişime zorlayacak dinamikleri işler kılmak önem taşımaktadır. Bu çalışmada, ana akım medyada mevcut yapısal sorunların aşılması ve daha eşitlikçi bir haber dili kurulabilmesi için ana akım içinden alternatif kamusalıklar yaratma uygulamalarından birisi olarak “okuyucu yorumları” örneği incelenmiş ve çalışmada yürütülen tartışma, iletişim öğrencilerinin internet haber sitelerindeki etkileşim kanallarını kullanmalarına yönelik bir uygulamalı araştırmadan elde edilen bulgularla somutlaştırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Alternatif Medya, İnternet Gazeteciliği, Sosyal Medya

INTERNET JOURNALISM FROM THE POINT OF ALTERNATIVE PUBLIC SPHERES: READER COMMENTS IN NEWS PORTALS

ABSTRACT

Nowadays journalism is rapidly changing in terms of both professional practices and production and distribution ways of media texts. Especially peak use of new media and information technologies creates this transformation process. Thus some arguments about comeback potential of journalism to turn its democratic and decentralised nature become the main topic of theoretical conversations. However current problems about news language and political economy of mainstream media have not been overcome yet. For that reason it's important to operationalise some inner dynamics to force the mainstream media to change. In this paper, “reader comments” are examined as an example way of creating alternative public spheres from inside of mainstream media to overcome structural problems and generate an equalitarian journalistic language. In the end, arguments of this paper are concretized through findings of an applied research on students' utilization ways of interactivity facilities in news portals.

Key Words: Alternative Media, Online (Digital) Journalism, Social Media

* Doç., Dr., Atatürk Üniversitesi, Kazım Karabekir İletişim Fakültesi, Radyo Tv ve Sinema Bölümü, adem@atauni.edu.tr

**Yrd., Doç., Mersin Üniversitesi, ataylan@mersin.edu.tr

GİRİŞ

Gazetecilik çalışmaları günümüzde sadece ana akım endüstriyel iletişim ortamı içindeki profesyonel pratikleri anlatmak için kullanılmamaktadır. Artık gazetecilik pratikleri, medyanın bireyleri ve toplulukları daha aktif bir konuma oturtmasına ve o toplulukları oluşturan insanların demokratik katılımını artırma yollarına bakarak yeniden tanımlanmaktadır. Bu yeni tanım ekseninde, medyanın aynı zamanda ezilen kesimleri güçlendirmek ve bas-kın kapitalist mantığa karşı direniş noktalarını ve eleştirel düşünmeyi teşvik etmek için alternatif kamusalılıklar yaratmak üzere kullanılabilceği fikri öne çıkmaktadır.

Söz konusu direniş noktaları, alternatif/radikal gazetecilik girişimleri aracılığıyla yerel deneyimler olarak hayata geçip küresel medya alanına taşınır. Hem maliyet hem de dolaşım ağlarını genişletmek bakımından bu girişimler için farklı olanaklar sunan yeni medya teknolojisi, günümüzde bir fikri olan ve bunu insanlara ulaştırmak isteyen herkesi, bir internet bağlantısı ile bilgisayar ve/veya cep telefonu içeren küçük bir yatırımla küçük ölçekli bir medya girişimcisi yapabilmektedir.

Bununla birlikte, bu yapı, üretim sürecinde yer alan aktörlerin ana akımdan farklı ve profesyonel olmayan bir yapı içinde konumlanmalarını gerektirmektedir. Elbette alternatif gazetecilik uygulamaları da katılımcı bir medya yapısı kurmak için henüz tek başına yeterli değildir. Bu yüzden bir yandan da ana akım medyanın kendi içinden dönüş(türül)mesi gerekmektedir. Ana akım medyanın dönüşümü için de medya tüketicilerinin medyadaki üretim sürecine katılımına ya da etki etmesine imkân verecek alternatif ifade ve tartışma kanallarının güçlendirilmesi önem taşımaktadır. Zira günümüzde medyada hâkim ekonomi politik yapıyı kırmak kolay olmadığı gibi, yalnızca medya sahipliğinin el değiştirmesiyle sorunun tamamıyla çözülmesini beklemek anlamlı değildir. Bu nedenle mevcut ana akım haber dili ve pratiklerini değişime zorlayacak dinamikleri işler kılmak önem taşımaktadır.

Ana akımın içinden ya da dışından, mevcut yapıyı değiştirecek ya da ona alternatif oluşturacak bir haber dilinin inşası söz konusu olduğunda, bu girişimin genellikle ana akım ve yaygın medya içinden başlatılacak bir reformla daha da anlam kazanacağı savı gündeme gelir. Bu reform iddiası sıklıkla, mülkiyet ilişkilerinin yeniden düzenlenmesi, iletişim alanına dair hukuksal mevzuatın yenilenmesi, gazetecilerin etik ilkelere sadakatini arttıracak yeni mesleki uygulamalar geliştirilmesi, iletişim eğitiminin eleştirel bir yapıyla sektöre daha bilinçli gazeteciler yetiştirmeye odaklanması gibi çeşitli öneriler ekseninde gündeme taşınmaktadır. Bu gibi medya reformu girişimleri medya tekellerini kırmak, yeni tekellerin oluşumunu engellemek, medya içeriklerindeki çok sesliliği arttırmak, dışlanmış grupların medya kanallarına erişimini kolaylaştırmak ve ticari medyanın kamu yararına dair sorumluluklarını yerine getirmesini garanti etmek için devletin varlığı ve düzenleyici araçları üzerinden de işleyebilmektedir.

Hangi düzeyde ve kapsamda olursa olsun bu çabalar sadece iyi niyetli girişimler olmaktan daha öte anlamlar taşımaktadır. Bu nedenle bir yandan mümkün olan her durumda alternatif kamusal ifade kanallarının güçlenmesi için çaba göstermek kadar, diğer yandan da ana akım medya içinde de eşitlikçi bir dil kurmak, editöryal bağımsızlığı sağlamak için mücadele etmek, emek süreçlerinin yeniden düzenlenmesi için örgütlenmek ve nihayet medyaya kârın değil kamusal faydanın egemen olmasının gerekliliğini durmaksızın dillendirmek ve bu bakımdan bir eğilim yaratmak önemlidir.

Bu çalışmada da söz konusu dillendirme ihtiyacı doğrultusunda, ana akım medyada mevcut yapısal sorunların aşılması ve daha eşitlikçi bir haber dili kurulabilmesi için “ana akı-

mın içinden” yapılabilecek reformist uygulamalara odaklanılmıştır. Bu uygulamaların bir örneği de okuyucuların tepki ve görüşlerini haber üretim sürecinin bir parçası haline getirmektir. Bu bağlamda, çalışmada alternatif kamusalılıklar yaratma uygulamalarından birisi olarak “okuyucu yorumları” örneği incelenmiş ve çalışmada yürütülen tartışma, iletişim öğrencilerinin internet haber sitelerindeki okuyucu ile etkileşim kanallarını kullanmalarına yönelik olarak yapılmış olan bir uygulamalı araştırmadan elde edilen bulgularla somutlaştırılmıştır.

Yeni iletişim teknolojileri temelli medya yapılanmalarının yukarıda değinilen söz konusu dönüşümü gerçekleştirmek ya da en azından tetiklemek adına dikkate değer bir potansiyel taşıdığından söz etmek mümkündür. Bu doğrultuda öncelikle internet medyasının farklı kamusalılıklar üzerinden sunabileceği olanaklara değinmek yararlı olacaktır.

1.ALTERNATİF KAMUSALLIKLARIN İNŞASI BAKIMINDAN YENİ MEDYA

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişmesi ve özellikle internet temelli yeni medyanın yaygınlaşması, bu yeni medyanın kamusal alana ilişkin potansiyel etki ve sonuçları hakkında tartışmaları da beraberinde getirmiştir. Aslında tüm bu tartışmaların temelinde teknoloji merkezli bir yaşam tarzının günümüzün en belirgin özelliği olması bulunmaktadır. Toplumlar ve bireyler günümüzde teknolojinin bugüne dek hiç olmadıkları kadar etkisi altındadırlar. Bilgi ve iletişim teknolojileri, bireysel ve sosyal yaşama dair tüm alanlara nüfuz ederek, kavram ve değerlerin değişimine aracılık etmektedirler. Özellikle yeni medyanın toplumsal ilişkileri dönüştürmesi ve enformasyon kaynağı, iletişim aracı ve bir sanal kamusal alan olarak konumu bu değişim sürecinde en çok tartışılan konular arasındadır.

İnternetin yeni bir toplumsallık yaratması fikrinin kökenleri -bu konu 90’lı yıllarla birlikte daha yaygın olarak tartışılmasına karşılık- enformasyon toplumu yaklaşımına uzanmaktadır. “Enformasyon toplumu” terimi bilgi ve iletişim teknolojilerinin önyak olduğu değişimi simgeleyen bir kavram olarak öne çıkmaktadır. Enformasyon toplumuna dair iyimser yaklaşımlar, internetin gelişmesiyle daha da artmıştır. Kuramsal altyapısını özellikle Alvin Toffler (1981), Marshall McLuhan (2001) gibi kuramcılarının görüşlerinde bulan bu yaklaşımlarda yeni medyanın çeşitli olumlu yönleri üzerine odaklanıldığı söylenebilir. Bunlar; eşitlikçilik vaadi, doğrudan demokrasi ve katılım vaadi, karşılıklı bağımlılık ve evrensel uyum vaadidir. Enformasyon toplumu kavramı, iletişim ağlarını yaşanan ve yaşanacak olan hemen tüm değişimlerin odak noktasına yerleştirmiştir. Bilgi ve iletişim teknolojileri, küresel düzeyde eşitsiz bir iletişim ortamının çözümü ve günümüz toplumlarının karşı karşıya kaldığı siyasal, toplumsal ve ekonomik sorunların çaresi olarak konumlandırılmakta ve örneğin Toffler, “bilgisayarlar ve telekomünikasyonun bizi karşı karşıya gelmekten alıkoyacağı, insanlar arası ilişkileri daha anlamsızlaştıracağı şeklinde halk arasında yaygın olan korkuları yersiz” bulmaktadır (1981: 422).

Özellikle doğrudan demokrasi ve katılım vaadi açısından düşünüldüğünde, yeni medyanın kamusal alana ilişkin konum ve etkileri hakkındaki tartışmalara, iki farklı eğilimin yön verdiği söylenebilir. İnternetin demokrasi için tek başına bir kurtarıcı olmasa da kamusal söylem ve söylemsel demokrasi için daha fazla olanak sunabildiğine dair görüş yeni medyaya dair daha iyimser bir yaklaşım göstermektedir. Bunun karşısında, yurttaşların yeterli bilgi ve imkânâ sahip olmamalarından dolayı kamusal tartışmaya etkin bir şekilde katılamayacağını, ticari aktörlerin kamusal alan ve siyasal otorite üzerinde hâkimiyet kuracağını öne çıkaran eleştirel görüşler yer almaktadır.

Yeni medyaya dair eleştirel ve iyimser yaklaşımları değerlendirmek için, bu yaklaşımları karşılaştıran ve tüm tehditlerine rağmen yeni medyanın taşıdığı potansiyeli önemseyen bir

kuramcı olarak Douglas Kellner'in görüşlerine başvurmak yararlı olacaktır. Kellner, kamusal tartışmanın ve gündelik politikanın bugün artık görsel-işitsel medya kadar, büyük oranda internet gibi yeni iletişim teknolojileri kanalıyla müzakere edildiğini belirtmekte ve bu yeni oluşumu "teknopolitika" olarak adlandırmaktadır. Teknopolitika kavramı eleştirel ve iyimser karşı görüşler arasında tutkulu tartışmalara sahne olan, hayli çekişmeli bir alan haline gelmiştir. Kellner, eleştirel görüşleri dikkate almakla birlikte "radikal demokratik teknopolitika" yaklaşımını benimsemekte ve teknopolitikanın ana akım medyadan ve politik tartışmadan dışlanmış muhalif toplumsal grup ve hareketlerin çıkarlarını savunmak üzere rahatlıkla kullanılabileceğini vurgulamaktadır (Kellner, 2004: 715-716).

Kellner'a göre yeni teknolojinin ve demokrasinin savunucuları, yeni iletişim teknolojisinin, ana akım medya ve politikadan dışlanmış grup ve bireylere olağan politik tartışma spektrumunda yer almayan fikirleri yayma ve genellikle muhalif fikir ve gruplara kapalı tutulan tartışma ve diyaloglara katılma olanağı veren araçlar sunduğunu öne sürmektedirler. Bu görüşe göre, internet ve yeni bilgisayar teknolojileri, kamunun erişimine açık bilgi ve fikirler kümesini zenginleştirerek, böylece daha fazla bilgiyle donanmış bir seçmen kitlesinin üretilmesine yardım ederek ve politik tartışma alanından genellikle dışlanan grup ve bireylerin kamusal alana katılım olanaklarını genişleterek demokrasiye katkıda bulunmaktadır. Teknopolitikaya ve elektronik demokrasiye karşı geliştirilmiş görüşler ise, yeni bilgisayar teknolojisine erişimin eşitlikçi olmadığı, dolayısıyla da teknopolitikadan söz etmenin, yalnızca, bunlara sahip olmayanların çıkarları pahasına sahip olanların çıkarlarını savunmak anlamına geldiği öne sürmektedir. Ayrıca, yeni teknolojilerin politik bilgi ve tartışmanın yaygınlaşmasına katkıda bulunabileceği, ancak aslında, ne bu bilginin ne de bu tartışmanın kendi başına politik bir içerik taşıdığı, söz konusu bilginin böylesi bir bilgi bombardımanı çağında yaşayan kitleler üzerinde kafa karıştırıcı ve boğucu bir etkisinin olabileceği de öne sürülmektedir.

Kellner, bu itirazlarda bir doğruluk payı olduğunu ve teknopolitikayı savunmadan önce enine boyuna düşünmeyi zorunlu kılan oldukça iyi sebeplerin varlığını kabul etmektedir. Ancak bu itirazların teknoloji ve politika arasında başlangıçtan bu yana var olan karşılıklı bağı, yani teknolojik biçim altındaki politik değişimlerin, doğaları gereği siyasete aracılık ettiği ve ifade aracı değiştikçe siyasetin de ister istemez farklılaştığı olgusunu anlamaktan uzak olduklarını belirtmektedir. Bu tarihsel perspektiften bakıldığında, Yunan demokrasisi, sözlü bir kültürün temel politik biçimi olan nutuk ve retorik üzerinde kurulmuştu, dolayısıyla politikanın ta kendisi politik söylem ve tartışma normlarından oluşuyordu. Buna karşı modern çağda yazılı medya, politik bilgi ve tartışmanın yaygınlaşmasının egemen biçimi halini almıştır, dolayısıyla politika, yazılı kültür ve muhakeme normları tarafından dolaylanmıştır. Görsel işitsel medya çağında, önce radyo, sonra televizyon politik tartışma ve mücadelenin biçimini temelden değiştirmiş, radyo kamusal figürlerin sesini evin mahremiyetine taşımış, sonra da televizyon, bu kez politik figür ve olayların görüntüsünü gündelik hayatın içine sokmuş ve böylelikle imaj temelli yeni politika biçimleri oluşturmuştur. Kellner, medya temelli politikanın giderek birincil politik biçim halini alışının, birçoklarını görsel-işitsel çağda bir "demokrasi krizi" yaşandığını düşünmeye ittiğini belirtmektedir. Ancak bazıları da gelişmekte olan görsel-işitsel medya içinde, cemaat/topluluk ve gerilla radyoları ya da kamusal erişime açık televizyonlar gibi, demokrasiyi güçlendirecek potansiyeller görmeye başlamıştır. Bugün ise bu işlev, internetle daha etkili bir hale gelmiştir. Kellner'a göre internet çağında demokrasi için yeni meydan okumalar ve yeni kriz olasılıkları doğuran yeni siyasal iletişim biçimleri ortaya çıkmaktadır. Yeni kamusal alanlar oluştuğu, yeni politik aktörler öne çıkmakta, siyasal haber ve tartışmaların doğası değişmekte, politika ve demokrasi bir dönüşüm geçirmektedir.

Bu bağlamda, Kellner demokrasiyi, egemen güçlerce yönetilen politika ve medyadan dışlanmış olan, bağımlı konumdaki sınıfları, toplumsal cinsiyet gruplarını, ırksal ve bölgesel toplulukları ve benzeri başka ezilen grupları içeren güçlü bir katılım temelinde tanımlayan bir “radikal demokrasi” fikrini savunmaktadır (2004: 717). Radikal demokrasi, hem bilgiye hem tartışma araçlarına erişimi gerektirmekte, dolayısıyla da demokratik katılımın alan ve içeriğinin genişlemesini mümkün kılmaktadır. Bu nedenle Kellner, büyük medya kuruluşları tarafından yönetilen görsel-işitsel medya politikası çağı ile daha çoğulcu ve farklılaşmış araçlar ve medya organizasyonları üzerinde yükselen ve de her bireye iletişim teknolojileri aracılığıyla politik bir aktör olma olanağı tanıyarak giderek artan sayıda birey ve gruba yeni kamusal alanlara erişim olanağı sağlayan internet çağı arasında bir ayrıma gitmektedir. Görsel-işitsel medya iletişimi söz konusu olan, bir merkezden birçok alıcıya doğru giden, senkronik bir modeldir. Buna karşı bilgisayar dolayımı iletişimi oldukça âdemi merkezidir ve çok sayıda kişiyle çok sayıda kişi arasında iletişimi olanaklı kılmaktadır. Yani her birey kendi görüşlerini birçok kişiye iletebilmekte; böylece tek bir merkezi olmayan, büyük holdinglerin ve devletin kontrolünden bağımsız, çoğulcu bir iletişim modeli mümkün olmaktadır. Dolayısıyla sayısal iletişim hayli esnek ve demokratik iletişim ve katılımın yeni biçimlerini olanaklı kılmaktadır.

Kellner, kapitalist toplumlarda demokrasinin yeniden canlandırılmasının demokratik bir medya ve teknopolitika gerektireceğini iddia etmekte ve böyle bir politikanın iki yanlı bir strateji içereceğini açıklamaktadır. Bu stratejilerden ilki, var olan medyayı, ‘kamusal çıkar, yarar ve gereksinimlere’ daha fazla cevap verecek şekilde demokratikleştirmeye çalışmaktır. Gazetelerin ve yazılı medya kuruluşlarının okur köşelerine mektup ve yorumlar yazmak, telefonla radyo ve televizyonlardaki canlı yayınlara katılmak ya da ana akım medyayı kendi kurumları içinde eleştirmek gibi standart uygulamalar, var olan medya kuruluşlarını demokratikleştirmeye ve onun mesaj ve fikirler evrenini genişletmeye çalışan içeriden dönüştürme yaklaşımının örnekleri arasında sayılabilir. Farklı bir strateji de, ana akım medyaya alternatif olan ve kurulu medya sisteminin dışında gelişen muhalif bir medya yaratmaktır. Bu stratejinin odak noktasında, alternatif yapılar geliştirmek için, verili kurumların dışında işleyen, alternatif, görsel-işitsel ve basılı medya kurumları (ve başka medya türlerinde kurumlar) oluşturulması vardır. Dolayısıyla fikirlerini ve mücadelelerini yaygınlaştırmak isteyen birey ve gruplar, aynı anda hem içeriden hem dışarıdan müdahale eden bir medya stratejisi yürütmeli; fikir ve sözlerini hem (giderek parçalı bir görünüm kazanan) ana akım medya içinde yaymaya hem de bilgi akışını ve iletişim alanının yapısını kendilerinin kontrol edebildiği bağımsız medya kurumlarını ve bilgisayar ağlarını oluşturmaya çalışmalıdırlar (2004: 719).

Sonuçta Kellner’a göre internet ve siberdemokrasiyi eleştirenler, çoğu kez, teknolojinin askeri kökenlerine ve egemen sermaye ve devlet iktidarının işleyiş sürecinde oynadığı merkezi role dikkat çekmektedirler; ancak herhangi bir şeyi, özellikle de yaratıcılarının çıkarlarına karşı kullanılacak ve bireylerin ya da muhalif grupların ihtiyaçlarını karşılamak ve amaçlarına ulaşmalarını kolaylaştırmak üzere farklı bir şekilde yeniden şekillendirebilecek olan teknolojiyi, kökenleri nedeniyle yargılamak temelde hatalıdır. Üstelik, internet kullanımının her geçen gün daha fazla sayıda insan açısından metalaşmamış olması, giderek daha çok âdemi merkezileşerek daha çok sayıda grup ve sese açık bir hale gelmesi şaşırtıcıdır. Bu nedenle Kellner’a göre siberdemokrasi ve internet bir çatışma alanı, çekişmeli bir alan olarak görülmelidir ve muhalif entelektüel ve aktivistler, internetin sunduğu direniş imkanlarına ve mücadeleyi dolaşıma sokacak olanaklara eğilmelidirler. Bu sayede, yakın geçmişe kadar büyük medyanın egemenliğindeki ve büyük oranda denetim altındaki kamusal alanlara katılmayan radikal demokratik grup ve bireyler artık

bu yüzyılın büyük bir bölümünde politik iletişimi denetim altında tutan, sınırlayan ve halen önemli birer politik güç olmaya devam eden güçlü medya devlerinin enformasyon bekçilerinden bağımsız olarak tartışmalara katılabilmekte ve fikirlerini dolaşıma sokabilmektedirler (2004: 720, 732).

James Curran da radikal demokratik yaklaşımı kullanarak, kamusal bir alan olarak medyanın rolüne ilişkin dengeli bir argüman geliştirmeye çalışan araştırmacılardan. Curran, liberal ve Marksist yaklaşımların yanında yerini alması gerektiğine inandığı radikal demokratik bakış açısının eklettik öğelerini bir araya getirmeyi ve bir kuram olarak sunmayı amaçlamaktadır. Curran'a göre radikal demokratik yaklaşımın başlangıç noktası, medyanın rolünün klasik liberalizmin tanımladığından daha öteye gitmesi gerektiğidir. Medya, çatışan güçler arasındaki bir savaşım alanıdır. Medyanın bu çatışmaya tepki gösterme ve çatışmayı aktarma biçimi toplumsal güçler arasındaki dengeyi ve nihai olarak toplumda ödüllerin paylaşımını etkiler. Bu nedenle, demokratik bir medya sistemi için önkoşul, toplumdaki tüm çıkar gruplarının medyada temsil ediliyor olmasıdır. Medya, çıkar gruplarının kamusal alana katılımlarını kolaylaştırmalı, kamuoyunu ilgilendiren tartışmalara katkı yapmalarını olanaklı kılmalı ve kamu politikalarının şekillendirilmesinde söz sahibi olmalarını sağlamalıdır (Curran, 1994: 217). Bu bakış açısında medya, bireyler, gruplar ve iktidar yapılan arasındaki yatay, dikey ve çapraz iletişim kanallarını eklemlen araçlar olarak görülmektedir.

Genelikle liberal ve radikal bakış açılan arasındaki yaklaşım farkı, gazetecilik pratiği ile ilgili farklı normatif yargılara da neden olmaktadır. Liberal düşünce içindeki egemen akım profesyonel nesnellik ilkesine övgüler yağdırır. Bu ilkeye göre, gazeteci tarafsız olmalı, gerçeği fikirden ayırmalı ve iddia ve karşı iddiaları dengelemelidir. Bu görüş, çağdaş liberalizmin medyayı hükümetler ve yönetilenler arasında bir enformasyon kanalı olarak değerlendirmesinden kaynaklanmaktadır. Buna karşılık, radikal yaklaşım daha çok 'parti-zan gazetecilik' ya da 'araştırmacı gazetecilik' biçimleri ile özdeşleştirilmektedir. Bu, radikal geleneğin, medyanın 'muhalafet ya da karşıt güç rolü' üzerindeki vurgusundan ortaya çıkmaktadır. Liberal açıklamaların çoğunluğunda; kamusal alan siyasal alanla eşitlenmektedir ve medyanın kamusal rolü hükümetle ilişkisi açısından tanımlanmaktadır. Buna karşılık radikal yorumcular; kamusal alanın liberal tanımını destekleyen kamusal ve özel alan arasındaki geleneksel ayrımı reddederler. Medyanın aracı rolünün, işyeri ve ev de dahil iktidar ilişkisinin söz konusu olduğu tüm alanlara uzandığını söylerler. Ve medyanın etkisi yalnızca hükümetin eylemleri açısından değil fakat aynı zamanda toplumsal normlara uyumu ve kişilerarası ilişkileri etkilemesi açısından da tanımlanır (Curran, 1994: 220).

Öte yandan, geleneksel Marksizme göre ise, liberalizmde yer alan kamusal alan kavramı, burjuva tahakkümünü gizleyen bir aldatmacadır. Mülkiyeti burjuvanın elinde olduğu için ya da bu sınıfın ideolojik hegemonyasına maruz bırakıldığı için medya bir sınıf kontrolü aracıdır. Aslında medya, devletin ideolojik bir aygıtı olarak görülmelidir. Medyanın "düzeltilebileceği" görüşü bir safdillik olarak kabul edilir. Medyadaki önemli değişimler ancak toplumun sosyalist dönüşümü yolu ile gerçekleşebilir. Bu görüş de, medyanın toplumdaki iktidar yapıları ile ilişkisi açısından farklı bir anlayış öneren radikal demokratik görüş tarafından benimsenmemektedir. Radikal demokratlar genelde, gazetecilerin gündelik rutin işlerinde bazen önemli ölçülere ulaşan bir özerkliğe sahip olabildiklerini savunurlar. Bu durum özellikle, özerk hale gelen yayın kurumları ile hiç bir hissedarın tek başına kontrol edemediği çok hissedarlı ticari medya için geçerlidir. Bu bakış açısı, toplumda medyanın yerini yeniden konumlandırma etkisine sahiptir. Medyanın, toplumsal düzenin

tümüyle emrine girmiş bir hizmetçi gibi hareket etmekten çok ideolojik bir çapraz ateşe yakalanmış olduğu varsayılır. Bu bakış açısı medyanın, toplumsal mücadelelerin sonucunu etkilemede daha büyük bir potansiyele sahip olduğunu ima eder (Curran, 1994: 224, 225).

Curran'a göre radikal demokratik yaklaşım, liberal çoğulcu argümanları eleştirmeden benimsemek anlamına gelmemektedir, zira çoğu liberal demokrasideki medya sistemleri temsil edici olmaktan uzaktır. Ancak, radikal demokratik yaklaşım medyanın daha temsil edici ve daha ilerici olacak biçimde yeniden düzenlenebileceğine inanır. Curran'ın sunduğu model, kolektivist ve serbest pazar yaklaşımlarını, her ikisinin de güçlü yanlarını bir araya getiren bir sentez içinde birleştiren, kamu, sivil ve pazar sektörlerinden oluşan kurallara bağlanmış karma ekonomi biçiminde bir öneriye dayanmaktadır (1994: 240).

Sonuç olarak, gerek genel olarak medyanın, gerekse de yeni iletişim teknolojilerinin özellikle kamusal alan tartışmaları bakımından konumunu eleştirel ve şüpheci bir yaklaşımla karşılamak mümkün olmakla birlikte, yukarıda özetlenen görüşlerde de ortaya koyulduğu üzere dengeli ve farklı yaklaşımların güçlü yanlarını dikkate alan bir tavır geliştirmek mümkündür. Bu doğrultuda bilgi ve iletişim teknolojilerinin sahip olduğu potansiyeli ve sunduğu fırsatları -tehditkâr yanlarını göz ardı etmeden- değerlendirmek özellikle ana akım haber üretim sürecini değiştirebilecek alternatif girişimler ve dönüşüm çabaları bağlamında düşünüldüğünde anlamlı olacaktır.

Dolayısıyla ana akım medyaya dair okuyucudan gelen tepki ve görüşlerin, Türkiye gibi ülkelerde halen ağırlığını koruyan ana akım medyanın kimi görüşleri meşrulaştırmak ya da kamusal meşruiyetin dışında bırakmak yoluyla kurduğu “medyakrasi” zeminine bilgi ve iletişim teknolojileri temelli yeni medyanın sağladığı kimi olanaklar aracılığıyla bir direniş (ya da en azından etkileme/dönüştürme) olanağı olarak konumlandırılıp konumlandırılma- mayacağı üzerine bir tartışma geliştirmek önem taşımaktadır. Çalışmada, yukarıda değinilen radikal demokratik yaklaşımı benimseyen bir anlayışla, gerek Kellner'in öne sürdüğü gibi bilgiye ve tartışma araçlarına erişimi sağlayan bir olanak olarak yeni medyaya ilişkin olumlu bir argüman geliştirmek, gerekse de Curran'ın ortaya koyduğu gibi medyanın toplumsal ve siyasal rolünün hem liberal hem de eleştirel yaklaşımlarda tanımlanan güçlü yanlarını göz önünde tutacak bir dengeyi korumak hedeflenmektedir.

2. İNTERNET, GAZETECİLİK VE YENİ OLANAKLAR

Bilindiği üzere internet gazeteciliği yeni medya teknolojileri üzerine temellenmekte ve günümüzde geleneksel iletişim araçları ile yapılan habercilik pratiklerini topyekûn dönüşüme zorlamaktadır. “Yeni medya”, bir bölümü bilgisayarlara (bilgi-işlem) özgü işlemleri, bir bölümü ise iletişim araçlarına (haberleşme-telekomünikasyon ve yayıncılık) özgü yapıları barındıran iki yönlü, “melez” bir medyadır (Törenli, 2005: 87). Yeni medyanın en çarpıcı örneği olarak interneti gösteren Geray, yeni medyayı, kitle izleyicisini bireysel kullanıcı olarak da kapsayabilen, kullanıcıların içeriğe veya uygulamalara farklı zaman dilimlerinde ve etkileşim içinde erişebildikleri sistemler olarak tanımlamaktadır (Geray, 2003:20). Başlangıçta PC (Personal Computer) dolayısıyla interneti kapsayan yeni medya, bugün görüntülü ve mobil telefonlar, PDA (Personal Digital Assistant), sayısal radyo ve interaktif TV gibi melez ürünlerle çeşitlenmektedir. Yeni medya, kullanıcılar tarafından çok yönlü sayısal ağlar üzerinden etkileşimli olarak tüketilebilecek hizmet ve ürünlerin yaratılması ve bunların etkin bir şekilde pazarlanması için bilişim teknolojisi, telekomünikasyon ve içeriğin birleştirilmesine dayanmaktadır. Geleneksel medyanın özellikleri tek yönlülük, eşzamanlılık ve geniş kitlelere yayılmazdır. Yeni medyanın temel özellikleri

ise etkileşimlilik/iki yönlülük, eşzamansız (asenkron) olabilme, kitlesizleştirmedir (Rogers'dan aktaran Geray, 2003:18). Eşzamansızlık yani asenkron olabilme yeteneği alıcılara enformasyona almak istedikleri zamanlarda ulaşabilme yeteneğini kazandırır. Kitlesizleştirme özelliği ile medyanın kontrolündeki ağırlığın mesaj yapıcıdan tüketici ya da alıcıya doğru kayması olasıdır. Böylece büyük bir kullanıcı grubu içindeki çeşitli grupların amaç ve ihtiyaçlarına uygun enformasyona ulaşma seçenekleri artarken, genel çoğunluk-tan farklı seslerin de ifade edilmesi için uygun bir zemin yaratılabilir.

Yeni medya zamansal bir yenilikten ötesini anlatan bir terimdir. Çeşitli geleneksel medya türleri arasında zamanla yöndeşme oluşması ve bu türlerin kullandığı altyapı, uçbirim terminalleri ve ağların ortaklaşmasıyla ortaya daha melez modeller çıkmıştır. Yeni medya melez bir medya olması itibarıyla, geleneksel medyanın özelliklerini de taşımaktadır. Törenli, günümüzdeki iletişim uygulamalarının kitle iletişimine ya da "geleneksel" iletişime özgü yanları tümüyle ortadan kaldırmış olmadığına dikkat çeker; buna göre, geleneksel iletişim araçlarıyla yeni medya iç içe geçmiş durumda, bir arada kullanılmaktadır. Ancak (en azından teorik olarak) bilgisayara özgü yanın türetilbilir ve saptanabilir, yani "doğası" gereği karşı-merkezci olduğunu; buna karşın iletişim araçlarına özgü yanın yerel, bölgesel, uluslararası, kısacası var olan herhangi bir kanalda kullanılabilir nitelikte olduğunu söyleyebiliriz. İnternetin teknik altyapısı ve kullanılan yazılımlarıyla birlikte kitle iletişim araçlarına özgü hiyerarşik, bir merkezden birçok kişiye uzanan eski iletişim modeli yerine simetrik, birçok kişiden yine birçok kişiye uzanan yeni, esnek, demokratik, yani "egemeni olmayan", yurttaşların siyasal karar alma etkinliğine daha geniş yer veren, şeffaf, ağ üzerinden katılımı olanaklı kılan bir iletişim modelini temsil ettiğini (Törenli, 2005:88, 159) ileri süren görüşler sıkça dile getirilmektedir.

Medya, kamuoyunun oluşumunda merkezi bir rol oynamaktadır, ancak, bu rol hakim sınıfın ekonomik çıkarları ile bunları sürdüreceği idari ve yasal araçlar arasındaki doğrudan ilişki temelinde düşünüldüğünde daha da anlam kazanacaktır. Çünkü kamuoyunun "toplumun çoğunluğunu oluşturan bireylerin, kamusal işlere dair kanaatler toplamı" olduğu, yani aslında onun "çoğunluğun kanaatleri" sayıldığı gibi bir durum ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle yeni medyanın, geleneksel medyanın merkezi konumunu sarsma ve alternatif iletişim kanalları yaratma potansiyelinin dikkate alınması gerekmektedir. Televizyon ve benzeri geleneksel medya, bireylere homojenleşmiş yekpare bir kamusal alanda konumlandırılan çeşitli otorite figürleri sunarken, yeni medya otoriteye karşı dağınmış bir iktidar alanında söz söyleme imkanı vermektedir.

Bu noktada, internet üzerinde yer alan alternatif haber ve tartışma kanallarının farklı kamusalılıkları geliştirmek yoluyla enformasyona erişim kısıtlılığını azaltma potansiyeli önem taşımaktadır. Yeni medyayı enformasyon kaynağı olarak ele aldığımızda, ucuza sunduğu enformasyon bolluğuyla birlikte, daha çok enforme edilmiş insanlardan oluşan bir enformasyon toplumuna yönelmeyi artıracığı (Browning ve Rheingold'dan aktaran Karakaya Polat, 2005:437) belirtilmektedir.

İletişim aracı olma işlevi açısından düşünüldüğünde, yeni medya, iletişimi ucuzlatma, kolaylaştırma, hızlandırma ve daha elverişli hale getirme imkanları bakımından da tartışmaya değer bulunmaktadır. İnternetin geniş iletişim kapasitesinin ve e-posta gibi yeni iletişim kanalları açmasının da karşı görüşteki kamuların ve kamusal alanın oluşumuna katkı sağlayacağı düşünülebilir. Zira internetin dağınmış ve çoğulcu doğası, küreselleşme karşıtları, çevreciler gibi çeşitli toplulukları elektronik haber mektupları, e-posta listeleri ve çevrimiçi sohbet grupları üzerinden iletişim kurmak yoluyla harekete geçirmektedir.

Yeni medyanın sanal kamusal alan oluşturması yönünden ise dikkate alınması gereken iki önemli bağlantı bulunmaktadır. Birincisi, kamusal alanı genişletmesi, ikincisi ise siyasal katılma ve tartışma için sanal bir platform oluşturmasıdır. Bu konuda Karakaya Polat (2005: 450) internetin kamusal alanın sınırlarını genişletme potansiyelinin sınırlı olduğunu iddia etmektedir; çünkü eşitsiz erişim olanakları, internetin büyük miktarda parçalanmış yapısı ve gittikçe ticarileşmesi söz konusudur. Ancak günümüzde geleneksel medyanın alternatifi olarak sadece internet gösterilmese de internetin bu konudaki potansiyeli önemlidir. Yurttaş gazeteciliği, internet haberciliği gibi geleneksel medyaya alternatif olabilecek gelişmeler etkinliğini gün geçtikçe arttırmaktadır. Nitekim internet kamusal alanını, eleştirel aklın ışığında gerçeklik iddialarının var olduğu bir alan değil, öznenin demokratik oluşumuna izin veren bir alan olarak tanımlayan Poster da, “bu eleştirelilik ve uzlaşma, potansiyelinin var olmayacağı anlamına gelmemelidir” demekte ve internetin farklılığa dayalı yeni bir topluluk uzamı olarak modern toplumdaki kamusal alanın yok oluşuna direniş mekânları olarak yorumlanmasını önermektedir (Poster, 1997: 212).

İnternetin yeni kamusal alanın mekânı olduğunu savunan Rheingold ise, yüz yüze topluluk içinde gerçekleşen konuşma ve sanal topluluklarda gerçekleşen konuşma ile kafeler ve bilgisayar konferansları arasında yakın bir ilişki olduğunu; geniş toplumsal grupların her iki ortamda da bir otoritenin yönetiminden bağımsız olarak kendilerini yönettiğini söylemektedir. Rheingold, Habermas’ın kamusal alan kavramlaştırmasını yeni elektronik ortamlara uyarlamaktadır. Ona göre, 20. yüzyılın kamusal alanı, modern demokrasinin oluşumu için yapı taşlarını oluşturmuştur, internet ve yeni iletişim ortamlarında yaratılan kamusal alan da modern demokrasinin açmazlarına yönelik bir çözüm olarak düşünülmelidir. İnternet, Rheingold’a göre, kamusal alan kavramının gereklerini yerine getirmektedir: Bu anlamda internet, her isteyene açık erişim, gönüllü katılım, kurumsal rollerin dışında bir katılım, kamuoyunun rasyonel tartışmaya katılan yurttaşlar birliği tarafından gerçekleşmesi, devlet ve örtülü iktidarların eleştirisi gibi kamusal alan kavramının gereklerini yerine getirmelidir. (Rheingold, 1994: 284)

Günümüzde endüstrileşmiş bir toplumda yaşayan bireyler, iktidar tarafından alınan kararlardan görece uzak ve habersiz olarak yaşamaktadırlar. Ana akım medya ise kendi meşruiyetini kurduğu “çoğulculuk ve iletişimsel zenginlik” söylemiyle siyaseti ve kamusal alanı kuşatmıştır. Bu bakımdan yeni medyaya toplumsal yapının ve üretim ilişkilerinin yeniden tasarlanmasında önemli roller yüklenmiştir. Murdock ve Golding, Habermas’ın kamusal alan kavramlaştırmasında ideal konuşma durumunun öncüllerini yurttaşlık hakkı olarak görürken, yurttaşların toplumsal söyleme katılma, iletişim araçlarında temsil edilme ve geribesleme mekanizmalarının işlemesine özel bir önem vermektedirler (Murdock ve Golding, 1989: 183). Ancak Murdock, geleneksel kamu hizmeti kurumlarının ve ticari medya endüstrilerinin ulusal veya uluslararası düzeyde yeni yurttaşlık ve kültür oluşumlarının meydan okumasını karşılayamayacaklarına dikkat çekmekte ve farklılığı tanıyan ve ihtilafları hoşgören yeni bir kamusal iletişim uzamı geliştirme gereğine dikkat çekmektedir (Murdock, 1992: 40).

John Keane de, günümüzde kamu hizmeti yayıncılığının önündeki -kamusal alan kuramıyla doğrudan ilişkili olan- en önemli engeller olarak kamu hizmeti yapan yayın kurumlarının yaşadığı mali sıkışıklığı, buna bağlı olarak mevcut program repertuarının toplumdaki her kesimi temsil edememesinden kaynaklanan meşruiyet sorununu ve teknolojik değişim sonucu yaşanan frekans kıtlığını göstermektedir (Keane, 2000: 303-310). Bu engeller açısından düşünüldüğünde yeni bir medya olarak internet, yatırım maliyetlerinin görece ucuzluğu, esnek temsil yeteneğiyle meşruiyet sorununu aşması ve teknolojik ola-

rak frekans gibi kısıtlara bağlı kalmaması nedeniyle önemli bir alternatif olabilir. Bu bağlamda internetin yeni bir kamusal iletişim uzamı olarak ana akım medyayı dönüşüme zorlama ve kamu hizmeti yayıncılığının önündeki engelleri aşma potansiyeli dikkate değerdir.

3.OKUYUCU ETKİLEŞİMİ VE KATILIMCILIK

Yeni medya kapsamı altında değerlendirilen ve ağ üzerinden yayın yapan haber siteleri çevrimiçi (online) gazete, e-gazete ya da internet gazetesi olarak adlandırılmaktadır. Bu gazeteler sadece sanal ortamda yayın yapan siteler olabileceği gibi, geleneksel medya türleri üzerinden yayımlanan medya kuruluşlarının çevrimiçi versiyonları da olabilmektedir. Aynı şekilde ana akım habercilik kodlarıyla yayın yapan çevrimiçi gazetelerin yanı sıra alternatif ya da radikal medya olarak nitelendirilebilecek medya kuruluşları da internette yerlerini almaktadır. İnternet gazetelerinin başlıca özellikleri haberi çok hızlı bir biçimde verebilmesi ve sürekli güncellemesi, okuyucunun habere 24 saat, dilediği zaman ulaşabilmesi, çokluortam temelinde ses-grafik-görüntülü dosyaları kullanma, arşivdeki haberlere kolayca ulaşabilme ve istenilen haberleri saklayabilme, okuyucuyla etkileşim (interaktivite), okuyucunun görüş ve yorumlarını anında iletebilmesi, diğer medyada yer almayan farklı haberleri bulabilme ve içerikleri alternatif haber siteleri ile anında karşılaştırma imkânı tanınmasıdır.

Web sitelerinde kullanıcı/okuyucu etkileşimi, siteyi ziyaret eden kullanıcıların aktif olmasını sağlayan, özellikle haber sitelerinde kullanıcının katılımcılığına imkân veren teknik özellikleri anlatmaktadır. Etkileşim ve kullanıcı geribildirimi, web sitelerinin önemli bileşenleridir. Bu bileşenler özellikle alternatif medyanın “katılımcı medya” olarak tanımlanması doğrultusunda da önem kazanmaktadır. Bu bileşenleri kullanarak okuyucuların sitenin içeriğini ve amacını daha iyi anlamalarına yardımcı olmak, sayfalarda dolaşmalarını kolaylaştırmak ve sitede gezmeyi okuyucular için daha ilgi çekici bir deneyim haline getirmek mümkündür. Bu özelliklerden bazıları siteye üyelik sistemi, sitede yazılan her yazıya, fotoğraf ve videoya oylama, puanlama, beğenme ve/veya yorum yapma seçenekleri, forum açma, “Facebook” ya da “Twitter” gibi sosyal paylaşım ağları desteği, “Gmail” ya da “Windows Live” vb. için oauth¹ özelliği, Rollover’lar (kullanıcı imleci sayfada bir yerin üzerine getirdiğinde değişen resimler), JavaScript fonksiyonları ile eklenen metin kutuları, pop-up (ayrı açılan) sayfalar, Flash animasyonlar, metin içine gömülü linkler (bağlantılar) vb. olabilmektedir.

Ülkemizde hurriyet.com.tr, milliyet.com.tr gibi ana akım medyanın önemli örnekleri arasında sayılan hemen bütün haber siteleri, haber metinlerinin altında okuyucu yorumlarına yer vermekte, yapılan yorumlara ilişkin oylama yapma imkânı sunmakta, hatta haberin beğenilme düzeyini dahi okuyucu oylarına açmaktadırlar. Ancak burada yapılan yorumlar, gazetelerin ve bağlı oldukları sermaye gruplarının yayın anlayışı doğrultusunda katı bir filtreden geçirilirken, yayın politikasına ya da ilgili medya grubunun organik bağları olan siyasi, ticari, sportif vb. kurumların çıkarlarına ters düşen bir okuyucu yorumu sitede yayına girememektedir. Nitekim ana akım medyadaki okuyucu yorumlarını inceleyen Dirini, -yapılan okuyucu yorumlarını- “denetleyenler kendi ideolojilerini üreten yorumlara geniş yer verirken, kendi ideolojisine muhalif olan yorumlara yer vermemektedirler” demektedir. Dirini’ye göre bu, sadece bu tür yorumların geliyor oluşuyla açıklanamaz, çün-

¹ Oauth, kullanıcıların üyesi oldukları bir site ya da platformun şifresini üye oldukları başka bir web sitesi ya da platformla paylaşmadan, izin verdiği bilgilere diğer site tarafından ulaşılmasını sağlayan bir kimlik doğrulama protokolüdür.

kü haberlere yapılan muhalif yorumların yayınlanmadığı araştırmacı tarafından da bizzat deneyimlenmiştir (Dirini, 2010: 70).

Binark, haber portallarındaki okuyucu yorumlarında dikkat çeken bir unsurun, bir yorumun arkasından benzeri hatta söylemsel şiddet düzeyi daha yoğun bir okuyucu yorumunu teşvik etmesi olduğunu belirtmektedir (2010: 28). Dirini de yorumların, egemen söylemin kitlelerin egemene ideolojiyi benimsemesine davetiye çıkardığını belirtmektedir. Dirini, okuyucu yorumlarını bir katılımcılık aracından çok egemen söylemin üretilmesinin araçlarından biri olarak görmektedir: “Haberde kullanılan dille, kodlarla ideolojik söylemin etkisinde kalan okuyucuların kendileri gibi okuyucu olan çoğunluğun fikirlerinden de etkilenmektedir. Okur yorumları aracılığıyla egemen ideoloji binlerin ‘kendi’ fikirleri haline getirilir” (2010: 57).

Şenol Cantek’in hurriyet.com.tr sitesine yorum yapan okuyucular üzerine yaptığı araştırmada, buradaki yorumcular “yorumlarında ortaya çıkan milliyetçi vurgunun ve ötekileştirmeye yönelik söylemin hilafına, kendilerini ‘demokrat, aydın, eşitliğe ve halkların kardeşliğine inanan’ kişiler olarak tanımlamakta ve bu değerlerin topluma hâkim olması için bir katkıda bulunma gerekçesiyle yorum yazdıklarını belirtmektedirler” (2007: 70). Şenol Cantek bu durumu, gazete ile okur kitlesinin, egemen söylemi yeniden üretme konusundaki uyumunun göstergesi olarak değerlendirmektedir (2007: 71). Ayrıca Şenol Cantek’e göre, yapılan yorumlarda kullanılan dil; “sanal ortamın hızına ve yarattığı jargona uygun olarak, kısaltmalar ve işaretlerle, ayrıca imla hatalarıyla dolu, kendine özgü bir dildir. Oluşturulan dil ve söylem, erkeksi, çoğunlukla saldırgan ve dayatmacı, sloganvari, kimi zaman sarkastik, egosantrik, kalıp yargılar ve metaforlarla örülü bir söylemdir” (2007: 76).

4.ALAN ARAŞTIRMASI: BULGULAR VE DEĞERLENDİRME

Okuyucu yorumları ve oylama sistemi gibi olanaklar, haber üretim sürecine katılımcılığa imkân vermesi bakımından oldukça yararlıdır; bununla birlikte alternatif bir haber dilinin varlığını garanti eden öncelikli bir ölçüt değildir. Ayrıca bu olanakların ana akım medyada görüldüğü üzere, ayrımcılığı ve nefret söylemini pekiştirmesi, medyanın sahip olduğu ideolojiyi okuyucunun kendi fikri olarak sunması da mümkün olabilmektedir. Nitekim alternatif bir medya kurumunun okuyucu yorumu almaması alternatiflik tanımını zedeleyecek bir durum oluşturmadığı gibi, böylesi imkânları yoğun olarak kullanmaları Hürriyet.com, Milliyet.com gibi web sitelerinin ya da içeriklerinin radikal/alternatif olarak değerlendirilmesini de mümkün kılmamaktadır.

Bu bağlamda çalışmada, mevcut literatürden farklı olarak, okuyucu yorumlarının içeriğinden daha çok okuyucuların medya kullanma alışkanlıklarına odaklanmak yoluyla medyada katılımcılığın düzeyi irdelenmektedir. Araştırma ana akım medyada mevcut yapısal sorunların aşılması ve daha eşitlikçi bir haber dili kurulabilmesi için “ana akımın içinden” yapılabilecek reformist uygulamaları kapsamaktadır. Bu uygulamaların bir örneği de okuyucuların tepki ve görüşlerini haber üretim sürecinin bir parçası haline getirmektir. Bu bağlamda, çalışmada alternatif kamusalıklar yaratma uygulamalarından birisi olarak “okuyucu yorumları” örneği incelenmiş ve çalışmada yürütülen tartışma, iletişim öğrencilerinin internet haber sitelerindeki okuyucu ile etkileşim kanallarını kullanmalarına yönelik olarak yapılmış olan bir uygulamalı araştırmadan elde edilen bulgularla somutlaştırılmıştır.

Bu doğrultuda iletişim öğrencilerinin özellikle internet gazetelerindeki okuyucu yorumları ve haber oylaması, haber paylaşımı vb. teknik olanakları kullanma düzeyi incelenmekte

ve ana akım medya ile alternatif medya kuruluşlarını izleyen/okuyan öğrencilerin “okuyucu yorumlarına” dair görüşlerinin ne ölçüde farklılaştığı karşılaştırmalı olarak ele alınmaktadır. Bu bağlamda alan araştırması için hazırlanan anket sorularına verilen yanıtlara istatistik testler uygulanmış ve hipotezin hangi güven aralığında kabul edilebileceği araştırılmıştır. Araştırma grubuna ilişkin ifadeler, demografik verilerin ve 5 kademeli ölçeğe bağlı yargıların non-parametrik istatistik testlerle analiz edilmesine dayandırılmış; araştırma yöntemiyle genel geçer yargılara varılmasından çok belirli kısıtlılıklar altında kabulere ulaşılması amaçlanmıştır. Araştırma sürecinin zaman, mekân ve finansal kısıtlılıkları ise alan araştırmasının Erzurum ve Mersin ili genelinde Atatürk Üniversitesi ve Mersin Üniversitesi İletişim Fakültelerinde öğrenim gören üniversite öğrencilerinin çalışmaya dâhil edilmesine neden olmuştur.

Araştırma grubunu oluşturan 165 katılımcıdan 161'i (% 97.6) yaş ile ilgili soruya yanıt vermiş olup; 19-35 yaşları arasında değişim gösteren örneklemin yaş ortalaması 22.08'dir. Araştırma grubunun yaşlara göre dağılımı Tablo 1'de görülmektedir.

Tablo 1. Araştırma Grubunun Yaş Dağılımı (N= 165)

Yaş	Frekans	Yüzde (%)	Yaş	Frekans	Yüzde (%)	Yaş	Frekans	Yüzde (%)
19	4	2.5	23	19	11.8	28	1	0.6
20	18	11.2	24	8	5.0	29	1	0.6
21	48	29.8	25	11	6.8	33	1	0.6
22	48	29.8	26	1	0.6	35	1	0.6

Araştırma grubundaki 165 katılımcıdan 107'si Erkek (% 64.8) 58'i Kadın (% 35.2)'dir. Katılımcıların 122'si (% 78.2) interneti düzenli olarak kullandığını, 34'ü (% 21.8) ise farklı periyotlarda-düzensiz olarak kullandığını ifade etmiştir. 9 katılımcı ise soruya yanıt vermemiştir. Araştırma grubunu oluşturan 165 katılımcıdan 135'i 'Günde ortalama kaç saatini internette vakit geçirdiğine ilişkin' soruya yanıt vermiştir. Araştırma grubunun internette vakit geçirdiği ortalama süre 3 saat 36 dakikadır. Soruya yanıt veren deneklerden 31'i (% 23) günde ortalama 3 saat vakit geçirdiğini, 26'sı (% 19.3) 2 saat, 24'ü (% 17.8) 5 saat, 19'u (% 14.1) 1 saat, 17'si (% 12.6) 4 saat, 5'i (% 3.7) 6 saat, 5'i (% 3.7) 7 saat, 4'ü (% 3) 8 saat, 2'si (% 1.5) 10 saat ve 1'i (% 0.7) 9, 1'i (% 0.7) de 12 saat günlük ortalama internet kullanım süresini deneyimlediğini belirtmiştir. Katılımcıların 53'ü (% 34.4) internete haberleri takip etmek, 48'i (% 31.2) araştırma yapmak, 40'si (% 26) sosyal medyayı takip etmek, 5'i (% 3.2) eğlenmek, 4'ü (% 2.6) ödev yapmak, 2'si (% 1.3) film seyretmek ve 2'si (% 1.3) de diğer nedenlerle bağlandığını ifade etmiştir. 11 denek ise internete ne amaçla bağlandığına ilişkin soruya yanıt vermemiştir.

Araştırma grubunu oluşturan katılımcılardan 141'i (% 85.5) en az bir internet haber sitesini düzenli olarak takip ettiğini ifade etmiş, 24'ü (% 14.5) ise herhangi bir internet haber sitesini düzenli olarak takip etmediğini belirtmiştir. Katılımcıların 97'si en az iki internet haber sitesini, 54'ü ise en az üç internet haber sitesini düzenli takip ettiklerini beyan etmişlerdir. İnternet haber sitelerinin takip sıklıklarına göre dağılımı Tablo 2'de görülmektedir.

Tablo 2. Araştırma Grubunun Düzenli Takip Ettiği İnternet Haber Siteleri (N= 165)

Takip Edilen Haber Sitelerinde Birinci Tercihler			Takip Edilen Haber Sitelerinde İkinci Tercihler			Takip Edilen Haber Sitelerinde Üçüncü Tercihler		
Haber Sitesi	Frekans	Yüzde (%)	Haber Sitesi	Frekans	Yüzde (%)	Haber Sitesi	Frekans	Yüzde (%)
hurriyet.com	54	38.3	milliyet.com	19	19.6	sabah.com	9	16.7
google-news.com	24	17.1	Ensonhaber.com	15	15.5	internethaber.com	9	16.7
milliyet.com	22	15.6	Googlenews.com	13	13.4	gazeteciler.com	9	16.7
internethaber.com	9	6.4	gazeteciler.com	13	13.4	bianet.org	7	13.1
ensonhaber.com	7	5.0	bianet.org	10	10.3	ensonhaber.com	5	9.3
haber3.com	6	4.3	Sabah.com	8	8.2	mynet.com	4	7.4
sabah.com	5	3.5	internethaber.com	8	8.2	google-news.com	3	5.6
mynet.com	4	2.8	mynet.com	5	5.3	trthaber.com	2	3.7
bianet.org	4	2.8	Haber3.com	3	3.1	haber-turk.com	2	3.7
gazeteciler.com	2	1.4	Yazete.com	1	1.0	ntv.com	2	3.7
haberturk.com	2	1.4	haber-turk.com	1	1.0	milliyet.com	1	1.7
ntv.com	1	0.7	haber7.com	1	1.0	haber365.com	1	1.7
zaytung.com	1	0.7						
Toplam	141	100.0	Toplam	97	100.0	Toplam	54	100.0

Araştırma grubunu oluşturan katılımcıların ‘İnternet haberciliği günlük yaşamımda vazgeçilmez bir yere sahiptir’ şeklinde ifade edilen yargıya verdikleri yanıtlar 41’i (% 24.8) Tamamen katılıyorum, 86’sı (% 52.1) Katılıyorum, 18’i (% 10.9) Kararsızım, 19’u (% 11.5) Katılmıyorum ve 1’i (% 0.6) Hiç Katılmıyorum şeklindedir.

Katılımcıların ‘İnternet üzerinden haber almayı klasik medya türüne tercih ederim’ şeklinde ifade edilen yargıya verdikleri yanıtlardan 24’ü (% 14.5) Tamamen katılıyorum,

54'ü (% 32.7) Katılıyorum, 32'si (% 19.4) Kararsızım, 48'i (% 29.1) Katılmıyorum ve 7'si (% 4.2) Hiç Katılmıyorum şeklindedir.

Araştırma sorularına yanıt veren katılımcıların 'İnternette kendi dünya görüşüme uygun bir haber sitesi bulmam daha kolaydır' şeklinde belirtilen yargıya ilişkin ifadeleri 30'u (% 18.4) Tamamen katılıyorum, 85'i (% 51.8) Katılıyorum, 25'i (% 15.2) Kararsızım, 22'si (% 13.4) Katılmıyorum ve 2'si (% 1.2) Hiç Katılmıyorum biçimindedir. 1 katılımcı bu yargıyla ilgili görüş belirtmemiştir.

Araştırma grubunu oluşturan katılımcıların 'İnternet haber sitelerini güvenilir buluyorum' şeklinde ifade edilen yargıya verdikleri yanıtlar 4'ü (% 2.4) Tamamen katılıyorum, 46'sı (% 27.9) Katılıyorum, 65'i (% 39.4) Kararsızım, 46'sı (% 27.9) Katılmıyorum ve 4'ü (% 2.4) Hiç Katılmıyorum şeklindedir.

Katılımcıların 'İnternet haber sitelerindeki haberlere yorum yazılmalıdır' şeklinde ifade edilen yargıya verdikleri yanıtlardan 5'i (% 3.0) Tamamen katılıyorum, 39'u (% 23.6) Katılıyorum, 18'i (% 10.9) Kararsızım, 74'ü (% 44.8) Katılmıyorum ve 29'u (% 17.6) Hiç Katılmıyorum şeklindedir.

Araştırma sorularına yanıt veren katılımcıların 'İnternet haber siteleri haberlere yazdığım tüm yorum ve eleştirileri yayımlamalıdır' şeklinde belirtilen yargıya ilişkin ifadeleri 3'ü (% 1.8) Tamamen katılıyorum, 18'i (% 11.0) Katılıyorum, 31'i (% 19.0) Kararsızım, 80'i (% 49.1) Katılmıyorum ve 31'i (% 19.0) Hiç Katılmıyorum biçimindedir. 2 katılımcı bu yargıyla ilgili görüş belirtmemiştir.

Araştırma grubundaki katılımcıların 'İnternet haber sitelerinde haberlere yapılan yorumları okur ve takip ederim' şeklinde ifade edilen yargıya verdikleri yanıtlar 17'si (% 10.4) Tamamen katılıyorum, 98'i (% 59.4) Katılıyorum, 20'si (% 12.1) Kararsızım, 22'si (% 13.3) Katılmıyorum ve 8'i (% 4.8) Hiç Katılmıyorum şeklindedir.

Araştırma grubundaki katılımcıların 'İnternet haber sitelerinde haberlere yapılan yorumlara yanıt yazarım' şeklinde ifade edilen yargıya verdikleri yanıtlar 4'ü (% 2.4) Tamamen katılıyorum, 31'i (% 18.8) Katılıyorum, 24'ü (% 14.5) Kararsızım, 77'si (% 46.7) Katılmıyorum ve 29'u (% 17.6) Hiç Katılmıyorum şeklindedir.

Araştırma sorularına yanıt veren katılımcıların 'Beğenmediğim bir haber içeriği ile karşılaştığımda haber sitesine e-mail gönderirim' şeklinde belirtilen yargıya ilişkin ifadeleri 5'i (% 3.0) Tamamen katılıyorum, 31'i (% 18.9) Katılıyorum, 19'u (% 11.6) Kararsızım, 78'i (% 47.6) Katılmıyorum ve 31'i (% 18.9) Hiç Katılmıyorum biçimindedir. 1 katılımcı bu yargıyla ilgili görüş belirtmemiştir.

Araştırma sorularına yanıt veren katılımcıların 'İnternet haber sitelerinde kendi yazdığım haberleri görmek isterim' şeklinde belirtilen yargıya ilişkin ifadeleri 27'si (% 16.5) Tamamen katılıyorum, 95'i (% 57.9) Katılıyorum, 17'si (% 10.4) Kararsızım, 18'i (% 11.0) Katılmıyorum ve 7'si (% 4.3) Hiç Katılmıyorum biçimindedir. 1 katılımcı bu yargıyla ilgili görüş belirtmemiştir.

Araştırma grubunun 5 kademeli Likert ölçeği ile yanıtlanan ve internet haberciliğine ilişkin tutum ve yaklaşımlarını belirlemeyi amaçlayan yargılara verdikleri yanıtlara ilişkin Z-Testi ve Ki-Kare değerleri Tablo 3'de sunulmuştur. Burada uygulanan Ki-Kare Uygunluk (Z) Testi ile belirli bir değişkenin farklı kategorilerine ait gözlenen frekanslarının, beklenen frekanslarına uygunluğu araştırılmıştır. İnternet haberciliğine ilişkin tutumlarda beklenen frekanslar birbirinden anlamlı bir farklılık sergilememektedir.

Tablo 3. Araştırma Grubunun İnternet Haber Sitelerine İlişkin Yargılarına Dair Z-Testi (N= 165)

Soru	N	Ortalama (Mean)	Std. Sapma	Ki-Kare	df	Anlamlılık (Asymp. Sig)
Vazgeçilmez bir yere sahiptir	165	2.11	0.931	130.84	4	0.00
Klasik medya türüne tercih ederim	165	2.76	1.148	43.15	4	0.00
Dünya görüşüme uygun bir haber sitesi bulmam daha kolaydır*	164	2.27	0.955	117.64	4	0.00
Güvenilir buluyorum	165	3.00	0.870	92.24	4	0.00
Haberlere yorum yazılmalıdır	165	3.50	1.124	83.09	4	0.00
Haberlere yazdığım tüm yorum ve eleştirileri yayımlamalıdır	163	3.72	0.958	102.49	4	0.00
Haberlere yapılan yorumları okur ve takip ederim	165	2.43	1.007	163.51	4	0.00
Haberlere yapılan yorumlara yanıt yazıyorum	165	3.58	1.060	87.21	4	0.00
Haber sitesine e-mail gönderirim	164	3.60	1.089	91.85	4	0.00
Kendi yazdığım haberleri görmek isterim	164	2.29	1.008	153.56	4	0.00

$p < 0.05$

SONUÇ

Gelişen teknoloji ile birlikte geleneksel yapısından yeni bir alana doğru evrilen medya yapısı sadece kavramsal bir “yenilik” yüklenmekle kalmamış aynı zamanda en az üreticiler olduğu kadar haberin tüketicilerinin de aktif katılım sağladığı etkileşimli bir alana doğru kendisini taşımıştır. Bu noktadan yola çıkacak olursak medyanın yüklendiği eşitlikçi, tarafsız ve özgür denetleme işlevine katkı doğrudan medya sahipleri ve egemen güçler tarafından değil toplumda bu erişim alanına ortak her birey tarafından da sağlanacağı bir yapının ortaya çıkacağı öngörülmektedir. Bu katkı sadece olumlu yönde değil, aynı zamanda yine egemen söylemin toplum tarafından karşılık bulduğu meşruiyetini sağlama adına kullanacak bir yöntem olarak da kullanılmaktadır. Araştırmamızın konusu olan haber yorumları içeriğinin kontrol altında olması ve denetimden geçerek insanlara ulaşılır olması bu gelişimi eleştiriye açık taraflarından birisidir.

Farklı iki bölge üniversitesinin iletişim fakültesi öğrencileri üzerinde yaptığımız araştırma sonucunda deneklerin artık hayatın her anında ve istedikleri zamanda ulaşılır oldukları interneti çeşitli işlevsel kolaylıkları ile birlikte hayatları eklemledikleri görüşü alan araş-

tırmamızın ilk sorusuna verdikleri cevaplardan da görüldüğü kadarı ile de bulgulandırılmaktadır. Öte taraftan katılımcıların ‘İnternet üzerinden haber almayı klasik medya türüne tercih ederim’ şeklinde ifade edilen yargıya verdikleri yanıtlardan elde edilen istatistikî kararsız tavır bu savı bir anlamda destekler niteliktedir.

Araştırma sorularına yanıt veren katılımcıların ‘İnternette kendi dünya görüşüme uygun bir haber sitesi bulmam daha kolaydır’ şeklinde belirtilen yargıya verdikleri cevaplardaki destekler oran geleneksel medyanın ekonomik külfeti ve politik baskılar, bürokratik engeller ile azınlıkların ve “ötekiler” in sesi olma hüviyetinden uzak kalma durumu ile ilişkilendirilebilir. Alternatif olarak adlandırılan yeni medyanın ucuz ve hızlı haber üretme, her düşünce ve görüşe yer verme avantajları ile kendisini bir imtiyaz alanı yarattığını da ayrıca söyleyebiliriz. Böylece bireyler kendi ilgi alanları ile alakalı haber ve içeriklere kolaylıkla ulaşacak; bu yönde haber yapmak isteyen kişiler ise geleneksel medyanın getireceği ağır ekonomik ve siyasal baskılardan arınarak kendini ifade etme şansı bulacaktır. Bu olumlunan durumların yanı sıra deneklerin internet haberlerini güvenli bulma noktasındaki kararsızlıkları her türlü müdahaleye açık bu allanın kolaylıkla manipülatif bir kimliğe bürünebileceği ve teknolojiyi üretenlerin hâkimiyetinin kırılamayacağı korkusu ile açıklanabilir.

Deneklerin “İnternet haber sitelerindeki haberlere yorum yazılmalıdır” ve “ İnternet haber siteleri haberlere yazdığım tüm yorum ve eleştirileri yayımlamalıdır” sorusuna çoğunlukla katılmadıklarını belirtmesi habere yapılan yorumlar üzerinden içeriği şekillendirme isteği ile çelişir bir durumu ortaya koymaktadır. Bu durum bireylerin istediği habere istediği zaman ulaşma isteklerinin şekillendirme noktasında henüz o kadar baskın olmadığını göstermektedir. Haberlere yapılan yorumlara yanıt verme noktasındaki katılmamama oranının yüksek olması da bu bakış açısını destekler niteliktedir. Ancak deneklerin yapılan yorumları okuma ve takip etme sorusuna verdikleri cevaplarda katılım oranı deneklerin haber içerikleri kadar toplumun habere verdiği refleksinde takipçi olduklarını gösterebilmektedir. Son olarak kendi yazdıkları bir haberin internet sitesinde yer alma isteği alan araştırmamızın örnekleme iletişim fakültesi öğrencilerin kendi çalışma alanlarını içeren bu konuda istekli oldukları şeklinde açıklanabilir. İlk başta geleneksel medyada yer almanın zorlukları ve tecrübe gerekliliği mesleğe yeni atılacak olan öğrencilerin yeri geldiğinde hatalarının görmezden gelineceği pratik yapabilecekleri bu geniş sanal kamusal alanı onlara sağlamaktadır.

KAYNAKÇA

BİNARK, Mutlu (2010), “Nefret Söyleminin Yeni Medya Ortamında Dolaşıma Girmesi ve Tüketilmesi”, Yeni Medyada Nefret Söylemi içinde, (Der.) T. Çomu, İstanbul: Kalkedon Yayınları, ss. 11-53.

CURRAN, James (1994), “Kamusal Bir Alan Olarak Medyayı Yeniden Düşünmek”, (Çev.) S. İrvan, İLEF Yıllık ’93, Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, ss. 215-243.

DİRİNİ, İlden (2010), “Okur Yorumlarıyla Yeniden Üretilen Nefret Söylemi”, Yeni Medyada Nefret Söylemi içinde, (Der.) T. Çomu, İstanbul: Kalkedon Yayınları, ss. 55-93.

GERAY, Haluk (2002), İletişim ve Teknoloji: Uluslararası Birikim Düzeninde Yeni Medya Politikaları, Ankara: Ütopya Yayınevi.

GERAY, Haluk (2003), Etkileşimli Demokrasi mi, Masaüstü Sömürgecilik mi? (Panel), Ankara: TMMOB Elektrik Mühendisleri Odası.

KARAKAYA Polat, Rabia (2005), “The Internet and Political Participation: Exploring the Explanatory Links”, *European Journal of Communication*, Vol. 20, No. 4, ss. 435-459.

KEANE, John (2000), *Medya ve Demokrasi*, (Çev.) H. Şahin, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

KELLNER, Douglas (2004), “Tabandan Küreselleşme: Radikal Demokratik Bir Teknolojik politikaya Doğru,” *Kamusal Alan içinde*, (Der.) M. Özbek, İstanbul: Hil Yayın, ss. 689-713.

KELLNER, Douglas; **KAHN**, Richard (2005), “Oppositional Politics and the Internet: A Critical/Reconstructive Approach”, *Cultural Politics*, Vol. 1, No. 1, ss. 75-100.

MCLUHAN, Marshall (2001), *Global Köy: 21. Yüzyılda Yeryüzü Yaşamında ve Medyada Meydana Gelecek Dönüşümler*, (Çev.) B.Ö. Düzgören, İstanbul: Scala Yayıncılık.

MURDOCK, Graham; **Golding**, Peter (1989), “Information Poverty and Political Inequality: Citizenship in the Age of Privatized Communications”, *Journal of Communication*, Vol. 39, No. 3, ss. 180-195.

POSTER, Mark (1997), “Cyberdemocracy: Internet and the Public Sphere”, *Internet Culture içinde*, (Der.) D. Porter, New York: Routledge, ss. 202-216.

RHEINGOLD, Howard (1994), *The Virtual Community: Finding Connection in a Computerized World*, E-Kitap, Londra: Secker and Warburg, <http://www.rheingold.com/vc/book>’dan 1 Mart 2013’de erişildi.

Şenol CANTEK, Funda (2007), “Okurunun Gazetesi/Gazetesinin Okuru: Hürriyet Gazetesi Yorum Sayfası Üzerine”, *Toplum ve Bilim*, Bahar, Sayı: 109, ss. 66-96.

TOFFLER, Alvin (1981), *Üçüncü Dalga*, (Çev.) A. Seden, İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.

TÖRENLİ, Nurcan (2005), *Yeni Medya, Yeni İletişim Ortamı*, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

